

(vládní Sociálně demokratická dělnická strana, opoziční Umírněná koaliční strana), zaměstnavatelské svazy, vládě se podařilo zajistit dohodu o spíše proaktivním postoji odborových organizací. Jedním z významných signálů pro konečný výsledek ale bylo rozdělení a nejednotnost švédských politických stran a také skutečnost potvrzená v průzkumech, že se voliči neztotožňují s doporučením lídrů svých stran. (Miller, Taylor 2003: 20-21) Zatímco se vládní tábor soustředil na značně abstraktní politickou argumentaci jako oslabení švédského vlivu v Evropě a bezpečnostní a mírové aspekty evropské spolupráce, odpůrci společné měny se drželi konkrétních ekonomických témat jako je vysoká nezaměstnanost, hospodářské problémy většiny evropských zemí a z toho vyplývající výhody národního řízení vlastní ekonomiky.

Při konečném hlasování Švédové většinou 55,9 procent hlasů vstup do HMU odmítli. Průběh kampaně a konečné výsledky referenda ukázaly, jak klíčovým a citlivým bodem je další perspektiva švédského sociálního a politického modelu. V souladu s poválečnými hodnotami jako jsou statut neutrality, národní pospolitost, stát blahobytu a suverenita, cítí Švédové potřebu sdílet rovnost, spravedlnost a sociální prosperitu uvnitř jednoho celku. Přijetí společné měny implikující přesun kompetencí v této oblasti na EU a ztráta některých nástrojů hospodářské politiky by tuto rovnováhu narušilo. (Sychra 2005c: 111) Švédsko potvrdilo svou dlouhodobou euroskeptickou tendenci a specifickou pozici v rámci měnové politiky Společenství, závislou čistě na jeho vlastním politickém rozhodnutí.

5.9 Velká Británie: ne teď, nebo ne nikdy?

Odstup Velké Británie od projektu společné měny vychází z tradičního skepticismu vůči užší evropské integraci i rozdělení politických elit v názoru na její další prohlubování. Proto jsou také pozice Velké Británie a dopad HMU na tento stát značně odlišné od většiny ostatních zemí. Od té doby, co se stala HMU hlavním prostředkem prohlubování integrace a zásadním nástrojem europeizace uplatňované skrze změny v cílech hospodářské politiky, britské vlády shodně usilovaly o udržení odstupu od tohoto projektu. (Gamble, Kelly 2002: 97) Britská strategie k HMU je pokračováním velmi rezervovaného postoje vůči integraci, jež se dotýká suverenity jednotlivých národních států. Tento přístup byl důvodem vyjednání výjimky ze Smlouvy o ES konzervativní vládou Johna Majora na mezivládní konferenci v Maastrichtu. Specifickou pozici Británie v tomto ohledu podtrhuje fakt, že byla jedinou zemí, která si tuto zvláštní úpravu na mezivládní konferenci vyjednala (Dánsko se připojilo ad hoc). Na základě poskytnutého opt-out není Velká Británie vázána

přejít do třetí etapy HMU a její další postup je závislý na zvláštním rozhodnutí vlády a parlamentu. Tato pozice byla potvrzena i v dalších letech po změně vlády a nástupu labouristy Tonyho Blaira do funkce premiéra.

Ve srovnání s dalšími dvěma státy z původní patnáctičlenné EU, které nepřijaly společnou měnu, se Británie dostala (bez ohledu na formu švédské neúčasti) do poněkud odlišné pozice. Dánsko a Švédsko postupně vyjádřily zájem o členství v HMU, ale ve vstupu jsou vázáni odmítavým výsledkem národního referenda. V Británii došlo po nástupu Labouristické strany k moci také ke vstřícnějšímu postoji k HMU, ale vláda se zavázala k přijetí eura pouze za splnění dvou podmínek. První spočívá v podmínce, že hospodářské podmínky pro přijetí společné měny příznivé, k jejich posouzení slouží tzv. pět ekonomických testů. Druhou podmínkou je vyhlášení referenda, na kterém se shodly všechny relevantní strany. Fakticky další test, který má v důsledku mimořádné citlivosti veřejnosti k tomuto tématu legitimizovat případný vstup do HMU.

Britská opatrná pozice a pomalé se přibližování měnové politiky Společenství neodráží pouze známý problém euroskepticismu a neochoty k dalšímu přesunu pravomocí, ale reflektuje vlastní zkušenost s původním mechanismem směnných kurzů, jež byl součástí EMS. V době jeho vzniku byla tehdejší labouristická vláda proti vstupu do tohoto mechanismu a tento postoj přetrvával i po vítězství Konzervativní strany ve volbách v roce 1979 a nástupu Margaret Thatcherové do úřadu britského premiéra.¹⁸⁰ A to přesto, že ministerstvo financí pokládalo vstup do ERM za prostředek, který pomůže zlepšit finanční disciplínu britské ekonomiky. Tento stav pokračoval celá osmdesátá léta a britská vláda odmítala vstoupit do tohoto systému s tím, že to není pro britskou ekonomiku vhodný čas. Ke vstupu do ERM se odhodlala až v říjnu 1990, kdy se britská ekonomika dostala do recese. Už to byl jistý příklon k více proevropské politice, způsobený tlakem Johna Majora, tehdejšího ministra financí. (Gamble, Kelly 2002: 102) Po dvou letech hospodářské stagnace, zvyšující se nezaměstnanosti a inflace donutila následná měnová krize vládu 16. září 1992 devalvovat libru a opustit systém. Poté zažívala Británie období trvalého růstu, nízké inflace a rostoucí zaměstnanosti, což byl ve srovnání s předchozí nestálou dekádu impozantní výkon. (Ardy et al. 2006: 241) Ačkoliv v mezidobí Major už jako premiér vyjednal výjimku z britské účasti v HMU, představovala tato zkušenost jedno z důležitých hledisek pro následný postoj k evropské měnové integraci a obtížnou výchozí situaci pro přesvědčování Britů, že jim společná měna může přinést nějaké výhody.

---

¹⁸⁰ Před vstupem do vlády ovšem Margaret Thatcherová jako opoziční vůdce vstup do ERM podporovala.

Vystoupení z ERM bylo jedním ze signálů pro posílení euroskeptického křídla Konzervativní strany, které Majorovi zužovalo manévrovací prostor a aktivně podporovalo protiintegrační linii jeho předchůdkyně.¹⁸¹ Tito členové parlamentu přitom využívali velmi těsné konzervativní většiny v Dolní sněmovně, kterou kabinet disponoval po volbách v březnu 1992. (George 1996: 150) Jejich síla se výrazně ukázala při ratifikaci Smlouvy o EU, která prošla jen velmi těsně. Major se tak musel po celou dobu svého působení v úřadu potýkat s opozicí ve vlastní straně, která permanentně útočila na jeho vůdcovství a tlačila ho do euroskeptičtější pozice než jakou by za jiných okolností zastával. Příznivý vývoj hospodářské situace, který byl v kontrastu s předchozím britským členstvím v ERM i ostatními evropskými státy, posiloval mínění o výhodnosti britské neúčasti v HMU. Ekonomické úspěchy změnily také pozici příznivců společné měny. Argumenty ministerstva financí, že Británie potřebuje externí zakotvení své měny za účelem zajištění finanční stability, byly mnohem méně přesvědčivé než v případě uvažovaného vstupu do ERM, prosperující ekonomika přispěla také ke skepsi měnových autorit o výhodách zavedení eura. (Gamble, Kelly 2002: 104)

Po volebním vítězství Labouristické strany v květnu 1997 se na uplatňování politiky „wait-and-see“ formálně nic nezměnilo, ačkoliv byl labouristický kabinet v principu pro zavedení eura, a proto také zaujal mnohem vstřícnější postoj ke vstupu do HMU. Situace v Labouristické straně se výrazně změnila už zvolením Tonyho Blaira v červenci 1994 jako nového lídra a „nová Labour“ se stala výrazně proevropskou stranou.¹⁸² Nicméně euroskeptické mínění elektorátu, tisku a celková nálada ve společnosti předznamenaly uplatňování velmi opatrné evropské politiky. (Young 2000: 180) Když v roce 1995 John Major připustil konání referenda ke schválení případného rozhodnutí o vstupu do HMU, labouristé tento postoj podpořili, stejně jako třetí nejsilnější formace, Liberální demokraté. A to i přesto, že to byla mnohem výraznější překážka pro vstup než pouze parlamentní schválení a zvýšila se tím pravděpodobnost dalšího odložení vstupu. (Gamble, Kelly 2002: 103) Všeobecně pozitivní postoj k HMU labouristický kabinet deklaroval tím, že krátce po svém nástupu poskytnul operační nezávislost centrální Bank of England. Labouristé si

---

¹⁸¹ Pád Margaret Thatcherové v listopadu 1990 byl jejími příznivci vnímán jako komplot proevropštějších členů kabinetu. Tito poslanci proto hodlali zajistit, aby vláda zastávala i nadále vůči ES stejně euroskeptickou pozici jako bývalá premiérka.

¹⁸² Labouristé se posunuli směrem k více proevropskému postoji už za předchozích lídrů, Neila Kinnocka (1983-1992) a Johna Smithe (1992-1994), když opustili svůj manifest z roku 1983, kterým se zavázali usilovat o vystoupení Británie z ES.

velmi dobře uvědomovali, že pro okamžité zavedení eura je nálada v britském veřejném mínění příliš skeptická a že by tento krok mohl ohrozit jejich případné vítězství v dalších volbách. Na druhé straně se ovšem hlásili k silicím přesvědčení britských podnikatelů, bankéřů a investorů, že dlouhodobá neúčast v HMU by mohla izolované Británii uškodit.

S ohledem na tyto okolnosti vláda proto posoudila projekt společné měny jako výhodný pro Evropu a Velkou Británii z hlediska obchodu, transparentnosti nákladů a cenové stability. Pokud bude v národním zájmu společnou měnu přijmout, Británie ji přijme a toto rozhodnutí předloží britské veřejnosti v referendu. Kabinet současně přijal rozhodnutí, že členství v eurozóně bude podrobena pěti ekonomickým testům, které budou pravidelně vyhodnocovány ministerstvem financí (UK Membership of the Single Currency 1997):

- 1) Jsou hospodářské cykly a hospodářské systémy tak kompatibilní, aby Británie a ostatní země mohly dlouhodobě fungovat s úrokovými měrami eurozóny?
- 2) Pokud se objeví problémy, je britská ekonomika dostatečně flexibilní, aby se s nimi dokázala vyrovnat?
- 3) Vytvoří vstup do HMU příznivější podmínky pro dlouhodobé investice v Británii?
- 4) Jaký dopad bude mít členství v HMU na britskou konkurenceschopnost ve finančním sektoru, zejména pro londýnskou City?
- 5) Podpoří členství v HMU celkově vyšší růst, stabilitu a zaměstnanost?

Na základě negativního vyhodnocení těchto testů kabinet na začátku října 1997 rozhodl, že Británie není připravena na vstup do HMU v první vlně států v roce 1999. Dokladem reálných úvah o budoucím členství ale bylo zřízení stálého výboru pro přípravu HMU, ujištění o dodržování závazků vyplývajících z Paktu stability a růstu a zahájení prací na detailních přechodných opatření pro možné zavedení eura.

Stanovení pěti testů je považováno za veto ministerstva financí nad otázkou vstupu do eurozóny. Protože jedině ministerstvo financí posoudí, kdy to bude. V principu by totiž Británie neměla se vstupem a splněním konvergenčních kritérií fakticky žádné problémy, pokud by vstoupila také do ERM II. To však vzhledem k ekonomickým testům nebude možné. Stanovení této podmínky je pokládáno za vítězství pohledu ministerstva financí uvnitř vlády. (Gamble, Kelly 2002: 104) Další podrobné zhodnocení na základě pěti testů zveřejnila labouristická vláda až ve svém druhém volebním období, v červnu 2003. Ani po šesti letech se podle výsledku zveřejněné studie neprokázalo, že je pro Británii výhodné do HMU vstoupit. (UK Membership of the Single Currency 2003) A to přesto, že vláda v mezidobí učinila další opatření směrem k HMU, jako bylo například vypracování

Národního plánu přechodu (ke společné měně) v roce 1999. V tomto kontextu je celkem zřetelné, že ačkoliv jsou testy považovány za výhradně ekonomický nástroj, fakticky jsou také důležitým nástrojem politickým. Pozitivní vyhodnocení testů by to totiž vládu zavazovalo k zahájení kroků ke vstupu do HMU a vyhlášení referenda. Protože je ale podpora zavedení eura v Británii nízká, mohl by pravděpodobně negativní výsledek referenda vládu politicky poškodit. (Lacina a kol. 2007: 275; srov. Ardy et al. 2006: 240) Nehledě na to, že případné odmítnutí by znamenalo na delší dobu odsunutí tohoto tématu z politické agendy, což by odporovalo programovým principům Labouristické strany. Navíc je také sporné, zda může být kdy britská vláda dostatečně ujištěna o tom, že vstup do HMU s sebou neponese žádné negativní dopady, protože u tak zásadního kroku jako je přijetí společné měny to nelze nikdy vyloučit. Hlavní příčina britské abstinence je tedy politická: čekání na vhodný okamžik pro vyhlášení úspěšného referenda.

Ve srovnání s ostatními nezúčastněnými zeměmi, Dánskem a Švédskem, se kromě neuskutečněného referenda Velká Británie nachází ještě v jiné důležité odlišné pozici. V severských státech existuje široký konsensus politických elit, obchodních kruhů i médií v podpoře vstupu do HMU. Oproti tomu politické elity jsou v Británii hluboce rozděleny vzhledem k tomu, že jedna ze dvou nejvýznamnějších stran, konzervativci, zastává euroskeptické pozice a obecně se staví proti zavedení společné měny. Význam a důsledky tohoto rozdělení pro společnost ještě posiluje britský bipartimus. Vymezení dvou táborů, z nichž levý střed většinově podporuje vstup Británie do HMU, zatímco pravý střed je většinově proti,¹⁸³ vychází z tradičního, z počátku negativního, poté opatrného postoje k evropské integraci. Debata o euru je vlastně pokračováním problematického vztahu Británie k ES/EU od jejího vstupu v roce 1973. I když se mezitím pozice labouristů a konzervativců ve vztahu ke Společenství obrátily a ještě v sedmdesátých letech euroskeptická Labouristická strana, které vyvolala v roce 1975 referendum o setrvání v ES, představuje nyní – v britském kontextu – stranu s proevropskou politikou. Vstup do HMU je ale tak výrazné a kontroverzní téma, že negativní či pozitivní postoj vůči němu prostupuje napříč stranami. Toto rozdělení v kombinaci s veřejným míněním znamená, že jakákoliv britská vláda musí zastávat dvojznačnou „wait-and-see“ pozici. (Giddings 2004: 168)

---

¹⁸³ V roce 1998 66 procent členů britského parlamentu za Konzervativní stranu souhlasilo s tím, že by bylo signálem konce Británie jako suverénního státu. Naopak 83 procent poslanců Labouristické strany s tímto tvrzením nesouhlasilo. (Gamble, Kelly 2002: 105-106)

Rozdělení jednotlivých názorů v debatě o HMU do tří hlavních názorových skupin, zastoupených uvnitř Konzervativní i Labouristické strany kategorizuje tabulka 20. Diferenciace názorů v debatě o potenciálním členství Británie v HMU umožňuje porozumět tomu, proč je EU a společná měna zvlášť, v Británii tak výrazným dělicím tématem. Rozčlenění základních táborů/názorových skupin je pouze základní, a proto je v jejich rámci nutné dále rozlišovat mezi jednotlivými podskupinami, jejichž názory stojí v rámci daného tábora často proti sobě. Argumentační základna každého tábora vychází někdy z hlubší motivace, než se může na první pohled zdát. Ideová východiska euroskeptické skupiny například nevycházejí pouze z jednoduchého vztahu obrany národní suverenity před supranacionální EU, ale mají svůj původ ve stále silných globálních ambicích britského státu.

Tabulka 20: Diferenciace hlavních táborů a jejich postojů k HMU ve Velké Británii

Tábor 1 Udržet libru: měna jako symbol národní suverenity (jeden národ, jedna měna)		Tábor 2 Připojit se k euru: dokončení jednotného trhu a z něho plynoucí výhody (mocenské posílení Británie)		Tábor 3 Wait-and-see pozice: zavést euro ve vhodný okamžik
levice	pravice	minimalisté	maximalisté	pragmatici
argumenty		argumenty		argumenty
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Udržení kontroly nad hospodářskou politikou ▪ Záruka životního standardu a solidarity ▪ Demokratická kontrola měnové politiky 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zachování fungujícího režimu hospodářské politiky (nízké daně, flexibilní pracovní trh, deregulace) ▪ Zachování komparativní výhody britské ekonomiky 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pokračování sdílené suverenity uvnitř EU ▪ Ekonomické sjednocení, nikoli politická integrace 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Přesun suverenity jako výhoda: zachování Británie v centru dění ▪ Spoluvytváření agendy EU ▪ Přínos i bez ekonomických výhod 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nutnost hospodářské konvergence ▪ Přesvědčit se o výhodách pro Británii ▪ Provedení vnitřních strukturálních reforem ▪ Demokratický deficit v EU

Zdroj: Gamble, Kelly 2002: 108-113.

Rozdělení britské společnosti je hlavní příčinou toho, proč se Británie nachází v poměrně obtížné pozici, úplně jiné situaci než ostatní státy a proč není schopna zaujmout

zcela jasný postoj. Rozdělení neprobíhá pouze po linii politických stran, ale je zřetelné také v obchodní kruzích, odborových organizacích, nejčtenějších médiích i občanských hnutích. (Gamble, Kelly 2002: 108) Odtud také vychází skeptický postoj větší části britské veřejnosti a z něj zase motivy, proč Británie dosud nevyhlásila o této záležitosti referendum.

Země, která splňuje konvergenční kritéria (s výjimkou neúčasti v ERM II) a plní je paradoxně lépe než většina států, tak zůstává z výše zmíněných důvodů mimo HMU. Otázka vstupu do eurozóny, spojená se širší otázkou obecného postoje k procesu evropské integrace, se v Británii stala jedním z relevantních témat, stojící na stejné úrovni jako ostatní oblasti vnitropolitické agendy. Opatrný postoj Britů a vyčkávací pozice vlády se staly citlivým politickým problémem, který ovlivňuje vnitropolitický diskurz země jako v žádné jiné členské zemi. HMU představuje pro Británii strategické dilema, které zatím nebyla schopna vyřešit.